

# Toidu käitlemise ja -ohutuse erijuhis

Downloaded 26.10.2026

Viimati uuendatud 16.09.2026

# Sisukord

|                                                             |   |
|-------------------------------------------------------------|---|
| Loomakasvatuse erijuhis .....                               | 3 |
| <i>Ümberpaigutuse kontseptsioon</i> .....                   | 6 |
| <i>Taudide ärahoidmine, bioturvalisus, tauditõrje</i> ..... | 7 |

# Loomakasvatuse erijuhis

**Peamine eesmärk on säilitada loomakasvatus võimalikult laias ulatuses, kahjustamata seejuures inimeste ja loomade tervist ning heaolu.**

Soovitused loomapidajale on raamistik, millest ettevõtte või majapidamine saab lähtuda hinnates asjakohasust vastavalt oma loomapidamise iseloomule ja vajadustele.

Ettevõtetes ja majapidamistes, kus peetakse väiksemal arvul põllumajandusliku tootmise või muul eesmärgil loomi on lisaks kohapealse loomapidamisvõimaluste analüüsimisele võimalik teatud juhtudel ka loomade ümberpaigutamine (vt punkt 4.2) ohutumatesse piirkondadesse. Eraldi rõhuasetusena on oluline, et sõjalistegevuse olukorras ei tekiks lisaks loomataudi puhkemisest tulenev kriis (vt punkt 4.3). Plaani tegemisel arvesta toiduohutuse ja loomade heaolu tagamise kriitiliste vajadustega sõltuvalt tootmise iseloomust.

## Põllumajandusloomad ja -linnud

Kirjelda tegevused ajavaates:

**0–24 h:** ohutus, elu- ja heaolukriitilised toimingud, kiire stabiliseerimine.

**24–72 h:** töökorralduse ümberseadmine, varude täiendamine/jaotus, alternatiivsed lahendused.

**3–14 päeva:** ümberprofileerimine, loomade arvu otsused, pika häire töörežiim.

- Sisendite häired (sööt, energia, varuosad, ravimid).
- Toodangu realiseerimise häired (piima äravedu, ostja kadumine).
- Loomade tapmise/realiseerimise võimaluste katkemine.
- Liikumispiirangud, tööjõupuudus, turvarisk.
- Lüpsigraafik ja varuplaan lüpsiks: tööjõud (sh oskusteabe lüngad), seadme rike, elektrikatkestus.
- Generaatori kasutamise prioriteedid.
- Piima jahutus ja säilitamine; piima äravedu (mis siis, kui vedu katkeb).
- Hügieen: lüpsiseadmete pesukeemia, desovahendid, ühekordsed tarvikud.
- Hädaolukorra puhastusrežiim: minimaalne tase, et vältida kvaliteedilangust.
- Karjatamise piirangud ja ligipääs karjamaale. Plaan, kuidas tagada sööt ja vesi, kui karjamaa vahetus/ligipääs on takistatud. Mõtle läbi, kas ja millisesse farmi saad oma loomad paigutada.
- Söödatarne katkestus: alternatiivsed söödatüübid, jaotuse prioritseerimine rühmade kaupa.
- Elektrisõltuvad tehnoloogiad: jootmine, söötmine, sõnniku eemaldus.
- Ventilatsiooni varutoide; häirete ja temperatuuri/niiskuse jälgimise kord.
- Kriitilised piirväärtused (temperatuur, niiskus) ja tegutsemisplaan.
- Ratsioonide kohandamine, et vähendada ülekasvu riski realiseerimisraskuste korral.

| Faas                | Soovitused loomapidajale                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|---------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Tavaolukord</b>  | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Koosta toimepidevuseplaan vastavalt tootmistüübile (suurtootmine/väiketootmine/hobi) ja looma- ja/või linnuliigile.</li> <li>• Mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad Sinu loomapidamist (nt häired sisendite saamisel, toodangu realiseerimises, loomade tapmise võimalustes). Mis tegevused on olulised 24 h/72 h/2 nädala vaates?</li> <li>• Koosta nimekiri loomapidamise sisenditest (sööt, vesi, energia/kütus, allapanu, ravimid, deso- ja pesuvahendid, varuosad jne).</li> <li>• Märgista sisendid, mille tarne katkestus peatab tootmise (nt elekter ventilatsioonile, sööt, vesi, lüpsiseadmete pesukeemia jms). Koosta kirjalik juhend: "kuidas töötada ilma automaatikata", et kõik töötajad oskaksid seadmeid kasutada. Määra generaatori kasutamise prioriteet.</li> <li>• Hinda olemasolevaid varusid ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks). Määra miinimumvaru (nt päevade/nädalate lõikes).</li> <li>• Kaardista iga sisendi jaoks: põhitarne ja 1–2 alternatiivset tarnijat ning loo kontakt (nimi, telefon, e-post, veeb/link, tarnepiirkond, tarneajad).</li> <li>• Loo kontaktide "kiirnimekiri" (tarnijad, veterinaar, elekter/elektrik, generaatori hooldus, veeteenused, piimatööstus/tapamaja/ostja).</li> <li>• Mõtle läbi tagavarasööt (silopallid-kuidas saad kätte põllult/hein/jõusööt) ja söödaretsepti lihtsustatud variandid, mobiilsete veskite kasutamine.</li> <li>• Kui loomapidamiskoht on potentsiaalses sõjaolukorras suurema ohu piirkonnas (riigipiiri läheduses), mõtle läbi ja otsusta, kas ja kuidas jätkad loomapidamist edasistes faasides.</li> <li>• Planeeri stsenaariumid loomapidamise optimeerimiseks või ümberprofileerimiseks. <ul style="list-style-type: none"> <li>- Vähendada loomade arvu, muuta söötmist, lükata edasi/kiirendada realiseerimist.</li> <li>- Seada prioriteedid loomagruppide kaupa (keda hoida "kõigepealt elus ja tervena", keda saab kiiremini realiseerida).</li> </ul> </li> <li>• Otsi võimalusi ja tee kokkuleppeid loomade viimiseks vajadusel ohutumatesse piirkondadesse, tee koostööd teiste loomapidajate ja katusorganisatsiooniga.</li> <li>• Suhtle oma veterinaararstiga ja aruta läbi loomade ravivõimalused.</li> <li>• Valmista töötajad kriisilukorras ette.</li> </ul> |
| <b>Hübriidrünne</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan.</li> <li>• Arvesta, et olud võivad väga kiiresti muutuda.</li> <li>• Täida ametivõimude korraldusi.</li> <li>• Optimeeri tootmist (vähenda, lihtsusta, arvesta piiratud ressursidega).</li> <li>• Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele.</li> <li>• Taga käitlemiseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele.</li> <li>• Tee kõik sinust sõltuv, et loomapidamise igapäevased tegevused oleksid inimressursiga kaetud.</li> <li>• Ära hülga loomi, kuid lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |

|                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|--------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Sõjategevus</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad.</li> <li>• Täida ametivõimude korraldusi.</li> <li>• Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan.</li> <li>• Juhul kui jätkad loomapidamisega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks.</li> <li>• Lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest.</li> <li>• Ära hülga loomi, vajadusel korralda tapmine lihaks või eutaneerimine.</li> </ul> |
|--------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

| <b>Faas</b>        | <b>Soovitused loomapidajale</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|--------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Tavaolukord</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Koosta toimepidevuseplaan vastavalt tootmistüübile (suurtootmine/väiketootmine/hobi) ja looma- ja/või linnuliigile.</li> <li>• Mõtle läbi kuidas erinevad olukorrad mõjutavad Sinu loomapidamist (nt häired sisendite saamisel, toodangu realiseerimises, loomade tapmise võimalustes). Mis tegevused on olulised 24 h/72 h/2 nädala vaates?</li> <li>• Koosta nimekiri loomapidamise sisenditest (sööt, vesi, energia/kütus, allapanu, ravimid, deso- ja pesuvahendid, varuosad jne).</li> <li>• Märgista sisendid, mille tarne katkestus peatab tootmise (nt elekter ventilatsioonile, sööt, vesi, lüpsiseadmete pesukeemia jms). Koosta kirjalik juhend: "kuidas töötada ilma automaatikata", et kõik töötajad oskaksid seadmeid kasutada. Määra generaatori kasutamise prioriteet.</li> <li>• Hinda olemasolevaid varusid ja millised oleksid alternatiivid häirete korral (üks või mitu sisendit muutub kättesaamatuks). Määra miinimumvaru (nt päevade/nädalate lõikes).</li> <li>• Kaardista iga sisendi jaoks: põhitarne ja 1–2 alternatiivset tarnijat ning loo kontakt (nimi, telefon, e-post, veeb/link, tarnepiirkond, tarneajad).</li> <li>• Loo kontaktide "kiirnimetabel" (tarnijad, veterinaar, elekter/elektrik, generaatori hooldus, veeteenused, piimatööstus/tapamaja/ostja).</li> <li>• Mõtle läbi tagavarasööt (silopallid-kuidas saad kätte põllult/hein/jõusööt) ja söödaretsepti lihtsustatud variandid, mobiilsete veskite kasutamine.</li> <li>• Kui loomapidamiskoht on potentsiaalses sõjaolukorras suurema ohu piirkonnas (riigipiiri läheduses), mõtle läbi ja otsusta, kas ja kuidas jätkad loomapidamist edasistes faasides.</li> <li>• Planeeri stsenaariumid loomapidamise optimeerimiseks või ümberprofileerimiseks. <ul style="list-style-type: none"> <li>- Vähendada loomade arvu, muuta söötmist, lükata edasi/kiirendada realiseerimist.</li> <li>- Seada prioriteedid loomagruppide kaupa (keda hoida "kõigepealt elus ja tervena", keda saab kiiremini realiseerida).</li> </ul> </li> <li>• Otsi võimalusi ja tee kokkuleppeid loomade viimiseks vajadusel ohutumatesse piirkondadesse, tee koostööd teiste loomapidajate ja katusorganisatsiooniga.</li> <li>• Suhtle oma veterinaararstiga ja aruta läbi loomade ravivõimalused.</li> <li>• Valmista töötajad kriisilukorrale ette.</li> </ul> |

|                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Hübriidrünne</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan.</li> <li>• Arvesta, et olud võivad väga kiiresti muutuda.</li> <li>• Täida ametivõimude korraldusi.</li> <li>• Optimeeri tootmist (vähenda, lihtsusta, arvesta piiratud ressursidega).</li> <li>• Ole valmis oluliste teenuste katkemiseks ning alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmisele.</li> <li>• Taga käitlemiseks esmatähtsusega sisendite varud vastavalt oma ettevõtte vajadustele.</li> <li>• Tee kõik sinust sõltuv, et loomapidamise igapäevased tegevused oleksid inimressursiga kaetud.</li> <li>• Ära hülga loomi, kuid lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest.</li> </ul> |
| <b>Sõjategevus</b>  | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Lahingutegevuse olukorras on olud väga kiiresti muutuvad.</li> <li>• Täida ametivõimude korraldusi.</li> <li>• Võta kasutusele oma toimepidevuseplaan.</li> <li>• Juhul kui jätkad loomapidamisega, siis ole valmis oluliste teenuste pikemaajaseks katkemiseks.</li> <li>• Lähtu loomaheaolust ja töötajate ohutusest.</li> <li>• Ära hülga loomi, vajadusel korralda tapmine lihaks või eutaneerimine.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                       |

Viimati uuendatud 16.09.2026

## Ümberpaigutuse kontseptsioon

**Eesmärgiks on korraldada loomapidamine kriisitingimustes nii, et looma põhivajadused söödale, veele ja hooldusele oleksid rahuldatud ning välditavad kannatused ära hoitud.**

Põllumajanduslikus suurtootmises ei ole loomade ümberpaigutamine, sh evakueerimine tulenevalt tootmise iseloomust üldjuhul rakendatav. Väiksemate tootmisüksuste, kõrge aretusväärtusega loomade ning muul kui tootmise eesmärgil peetavate isendite ümberpaigutamiseks kriisiolukorras on vajalik vastava kriisiplaani olemasolu ettevõttes või majapidamises ja ressursid reageerimiseks olukorra põhiselt. Loomade evakueerimine on üks lahendustest otsese ohu olukorras (tulekahju, sõjaline tabamus jms).

Evakuatsiooniplaan on loomapidaja toimepidevusplaaniga osa, mis tuleb koostada tavaolukorras. Otsuse tegemise aluseks selle valiku kasuks on kokkulepped teise loomapidamiskoha ja transpordi osas, sisendite tagamine jne. Sõjaolukorras on transpordivahendid ja teatud osa tööjõust seotud sõjaväekohustusega, palju inimesi tegeleb inimeste evakuatsiooni ja muude elutähtsate teenuste tagamisega.

Kas loomi on üldse võimalik ümber paigutada, sõltub vabade loomakohtade arvust, saadaolevast tööjõust ja loomasööda kättesaadavusest. Eelduseks on loomapidamishoonete omanike huvi hoonete ennetavaks korrastamiseks ja esmavajaduste tagamise korraldamiseks ning sobiva tööjõu kaasamise võimekus. Kui sinu farmis on võimalik majutada kriisiolukorras teisi loomi, siis palun mõtle see sisuliselt läbi.

| Faas               | Soovitused loomapidajale                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|--------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Tavaolukord</b> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Tee eeltööna kindlaks võimalikud kohad, kuhu loomi evakueerida otsese ohu korral (kogumispunktid, lähimad laudad ja varjualused või muud sobilikud rajatised).</li><li>• Mõtle läbi loomade evakueerimisteed ja veo lahendused ohupiirkonnast kaugemal asuvasse teise ettevõttesse või rajatisse loomade ümberpaigutamisel.</li><li>• Taga, et kõik loomad oleks märgistatud (kõrvamärgid, mikrokiibid jm nõuetekohane märgistus) ja hoia arvestus, sh ravialane arvestus ajakohane. Mõtle läbi alternatiivne märgisüsteem oma loomadele järgnevateks faasideks, kui sul ei ole võimalik kõrvamärke või mikrokiipe saada.</li><li>• Mõtle läbi ja eralda oma loomadele 3–7 päeva vee ja sööda varu (veekindlas pakendis) ning loomade ajamiseks vajalikud fikseerimis ja ajamisvahendid.</li><li>• Harjuta loomi jooksvalt suunatud ajamise ja veovahendile laadimisega, et kriisiolukorras vältida loomade kõrget stressi.</li><li>• Koosta nimekiri vajalike kontaktidega (loomaarst, naabrid, vedajad, töötajad) ja hoia seda veekindlalalt lihtsalt ligipääsetavas kohas.</li></ul> |
| <b>Hübriidrünn</b> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Ära jää loomade ümberpaigutamisega ootama viimast hetke. Kui on olemas võimalus loom viia ohutumasse piirkonda, siis tee seda.</li><li>• Hoia loomade ümberpaigutamiseks vajalik varustus ajakohane, sh sööt, vajalikud ravimid ja veovahendite kütuse varu.</li><li>• Hoia loomadega seotud dokumentatsioon ajakohane ja kasutusvalmis.</li></ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Sõjategevus</b> | <ul style="list-style-type: none"><li>• Otsese ohu korral kaalu, kas loomadel on ohutum viibida mujal kui kinnises rajatises, näiteks avatud karjamaal.</li><li>• Hoia võimalusel loomadele vaba võimalus ruumist väljuda.</li><li>• Hoia vähemalt 72 tunni vee ja sööda varusid, millede kasutuselevõtuks ei ole vaja elektrit.</li><li>• Märgista loomade rajatis sildiga, kus on näha selles asuvate loomade liik ja arv, et võimalikke päästjaid informeerida.</li></ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |

# Taudide ärahoidmine, bioturvalisus, tauditõrje

**Eesmärk on vältida olukorda, kus sõjaline kriis tekitab täiendava loomataudi puhkemisest tekkiva kriisi.**

Jätka bioturvalisuse nõuete täitmist, kontrolli üle oma nõrgad kohad ja tegele nende likvideerimisega.  
Jätka koostööd PTA-ga ja veterinaaridega.

Viimati uuendatud 16.09.2026